

Letna konferenca Ameriškega kriminološkega združenja (ASC), San Francisco, 17.–21. november 2010

Letošnja konferenca ACS je potekala v konferenčnih prostorih hotela Marriott Marquis v središču San Francisca. Konference se je udeležilo okoli 3100 udeležencev, kar je do zdaj največja konferenca Ameriškega kriminološkega združenja. Vodilna tema konference je bila Vloga družbenih institucij, pri čemer so bile posebej izpostavljene naslednje teme: družina, izobraževanje, religija, ekonomija in vladanje (javne politike). Poleg vodilnih tem so avtorji predstavljali prispevke s številnih področij, s katerimi se ukvarjajo sodobna kriminologija, viktimologija, penologija kot tudi kritična sociologija odklonskosti ter številne druge discipline, ki obravnavajo odklonskost, prestopništvo in ustvarjanje politik ter delovanje družbenih institucij.

V prispevku bom predstavil vodilne prispevke, ki so bili predstavljeni na plenarnih predavanjih, medtem ko sem se zaradi istočasnega poteka številnih sekcij odločil poslušati le tiste, ki so me bolj zanimale in so povezane z mojim raziskovalnim delom. V nadaljevanju bom predstavil ideje štiriintri-desetih avtorjev, ki so bile objavljene v posebni publikaciji z naslovom Vloga družbenih institucij – prispevki s konference Ameriškega kriminološkega združenja 2010.

Družina

V zvezi z družino so bili izpostavljeni zgodnja preprečevanja odklonskosti mladih, odkrivanje dejavnikov tveganja, pregled študij o zgodnjih intervencijah (predvsem delo Davida Farringtona), izobraževanje za starševstvo in delo z družino, če so se v družini pojavile disfunkcije. Posebej je bilo izpostavljeno usposabljanje za vodenje družine (t. i. Parent management training). Avtorji in razpravljavci so se strinjali, da so prevladujoči dejavniki tveganja za prestopništvo v zgodnjih letih življenja slaba vzgoja, slab nadzor staršev, nedosledna in prestroga vzgoja. Programi za starše, ki temeljijo na ozaveščanju staršev glede teh dejavnikov, so pokazali nekaj uspeha. Poleg tega pa programi vsebujejo tudi druge veščine, ki pomagajo krepiti moč družine – pomoč pri učenju za otroke z učnimi težavami in možnosti za zaposlovanje težje zaposljivih staršev. Ekonomska analiza programov za pomoč družinam in zgodnjo preprečevanje je pokazala, da imajo programi velik vpliv na zniževanje stroškov delovanja kazenskega pravosodja. Poleg tega pa se kakovost življenja otrok in družine pomembno izboljša.

V nadaljevanju so udeleženci razpravljali, kaj pomeni učinkovito zgodnje preprečevanje kriminalitete, čemur je sledil pregled empiričnih evalvacijskih študij o zgodnjih intervencijah. V tem delu so razpravljali o dveh dimenzijah zgod-

nje preprečevanja – o usmerjanju na otroke ali na starše, saj je programe preprečevanja v tem obdobju mogoče na grobo deliti v ti dve skupini, celostna obravnava pa je še vedno zgolj ideja, ki je bolj retorika kakor predmet znanstvenega preučevanja v smislu ugotavljanja učinkov (čeprav velja prepričanje, da je celostna obravnava najučinkovitejša). Avtorji se strinjajo tudi glede tega, da je pri ocenjevanju preventivnih programov treba biti previden, kaj pomeni učinkovitost programov, saj pogosto niso spremljali učinkov programa. Sledila je tudi dilema o preprečevanju in odpravi problemov ter pomoči, kjer se razpravljavci niso strinjali (niti) glede tega, kako poimenovati, izvajati in ocenjevati določene programe, da bi bili za družine in otroke in tudi za financiranje programov bolj sprejemljivi. Čeprav so si bili edini, da zgodnje intervencije oziroma razvojna preprečevanja delujejo v veliki meri, je bilo zaključno vprašanje: Če je zgodnja preprečevanja tako odlična, zakaj je ne uporabljamo bolj pogosto?

V zadnjem delu razprave so se razpravljavci usmerili na vlogo državne administracije in govorili o tem, da se večina prestopništva razvije pred očmi različnih družbenih nadzorovalcev in da je zgodnja preprečevanja v večini primerov le retorika brez prave akcije. Ugotovili so tudi, da imajo ustvarjalci politik premalo informacij o preventivnih programih in da so jim bližje represivni odzivi na odklonskost mladih in težave družin. Še posebej pa so poudarili, da je treba zahtevati odgovornost državne administracije, še posebej socialne službe, ki vse bolj postaja birokratska organizacija in izgublja svoj osnovni namen.

Izobraževanje

Razpravljavci so se v tem delu ukvarjali s problemi (predvsem ameriških šol). Ti problemi so nestrpnost in strožje discipliniranje na snovi rase in etnične pripadnosti. V tem okviru so predstavili primere t. i. reaktivne odklonskosti otrok, ki je rezultat močnih pritiskov na otroke in strogega odnosa učiteljev do njih. Predlagajo umirjanje napetosti v ameriških šolah in uvedbo metod restorativne pravičnosti za reševanje konfliktov v šolah namesto represivnega odzivanja, ki je posledica nasilja in ubojev v šolah. Zagovarjajo okolje, v katerem lahko vsi udeleženci v vzgojnem in pedagoškem procesu sodelujejo in ki ima elemente permisivnosti ter deluje terapevtsko in zaščitno na otroke in zaposlene v šoli. Tudi vloga odraslih pri varovanju otrok je nepogrešljiva, saj varnostna mentaliteta, ki je posledica katastrofalnih dogodkov v nekaterih ameriških šolah, ki so imeli za posledico smrt učencev, zaposlenih in drugih, pri ljudeh še vedno kliče predvsem po strogih ob-

likah nadzorovanja vseh potencialnih nasilnikov (predvsem otrok!), to pa vodi v paranojo, ki jo je treba zmanjšati.

Udeleženci so razpravljali tudi o diferenciaciji šol in o tem, da so dejansko najranljivejši učenci v šolah, ki imajo najmanj ugleda, pri tem pa tudi učitelji niso izjema. Poudarili so, da je v šolah še vedno bolj prisoten model družbenega nadzorstva kakor pa razvijanja socialnih veščin pri zaposlenih in učencih, ki zagotavljajo notranjo kontrolo. Še vedno pa je večina dejavnosti vezanih na zunanji nadzor. Razpravljavci so bolj zagovarjali pomembno vlogo razvijanja socialnih veščin in uporabe mediacije v primeru konfliktov in neprimerne vedenja kakor pa kaznovalne in nadzorstvene naravnosti v šolskem okolju, kajti dolgoročno taka šolska kultura vpliva na razvoj kulture celotne družbe.

Religija

Sledil je pregled študij o povezanosti med religioznostjo in prestopništvom. Razpravljavci so predlagali pomemben razmislek o vlogi religioznosti na nizko stopnjo prestopništva. Poudarili so tudi pomen religiozne oziroma duhovne komponente, ki vpliva na vedenje ljudi. Glede na ugotovitve bi lahko kdo napačno sklepal, da religioznost dejansko odpravlja prestopniško vedenje, vendar na tem mestu avtorji poudarjajo metodološke omejitve religioznega pristopa in predlagajo nadaljnje študije na tem področju – ne le mikrovplive na posameznika, ampak tudi mezo- in makroštudije na tem področju. Predlagajo tudi kriminologijo religije, ki je kljub številnim razpravam precej neraziskano področje. Razpravljavci so se strinjali, da kriminologija zanemarljivo vlogo religije in religioznosti v zvezi s prestopniškim vedenjem in da tem vprašanjem ni bilo namenjeno dovolj pozornosti na področju raziskovanja. Intervencije s pomočjo religije so se pokazale kot učinkovite pri obravnavi mladoletnih prestopnikov kot tudi pri obravnavi obsojencev na prestajanju zaporne kazni. So pa razpravljavci poudarili problem radikalnih religioznih usmeritev, »svetega terorizma« in storilcev kaznivih dejanj v imenu njihove religije.

Ekonomija

Ključna vprašanja v tej razpravi so bila v zvezi s tem, ali blagostanje dejansko vodi do manj prestopništva in kriminalitete mladih. Gre predvsem za pogled na kakovost življenja mladih druge generacije priseljencev v ZDA. Ugotovitve pregleda študij in razprave kažejo, da ima zagotavljanje kakovosti življenja pomemben vpliv na zmanjšanje nasilja in prestopništva pri mladih, in potrjujejo ugotovitve študij Čikaške šole v začetku prejšnjega stoletja. Poudarili so tudi pomen geografsko usmerjenega ekonomskega razvoja pri zmanjšanju nasilja mladih. Drugi del razprave je bil namenjen obravnavi temati-

ke svetovne ekonomske krize, goljufij in poslovnih odločitev investitorjev. Pri tem je bilo poudarjeno, da so seveda socialna politika, razvojna prevencija, ciljani programi in številne druge ideje o preprečevanju kriminalitete in kakovosti življenja brez močne ekonomske baze zgolj lepo govorjenje, ki pa se ne uresničuje v praksi. Goljufije vodijo v finančne izgube posameznikov, institucij in podjetij. Razprava je bila usmerjena na goljufije s plačilnimi in kreditnimi karticami, zavarovalniške goljufije in goljufije z nepremičninskimi krediti. Ocenjeni so bili okvirna škoda tovrstnih kaznivih dejanj ter družbeni in ekonomski vpliv. Nezanemarljiva ugotovitev Cohena in Felsona (1979) je namreč, da plenilska kazniva dejanja niso le znak, da je v družbi nekaj zelo narobe, ampak da je ta dejanja treba pojmovati kot del običajnih dejavnosti v vsakodnevnem življenju. Razpravljavci so se strinjali, da je v sedanjem času to idejo mogoče uporabiti na področju goljufij, ki so pripeljale do velike ekonomske krize in težav v socialni politiki.

Vladanje

V zadnji skupini razprav ameriške kriminološke konference so se udeleženci ukvarjali s tematiko vladanja, predvsem v zvezi z obvladovanjem števila obsojencev v ameriških zaporih. V tem pogledu je bila skoraj prestopniška razprava o tem, da manj zaprtih oseb vodi v manj kriminalitete, saj zapori niso nič dobrega in imajo kriminogeni učinek. Raziskave o zastraševalnem učinku strogih kazni so pokazale, da te kazni nimajo učinka na zmanjšanje kriminalitete. Kljub temu se ameriško pravosodje oklepa te ideologije in moč besede kriminologov proti temu ravnanju je zelo šibka.

Politična retorika je pogosto povezana z močjo policijske dejavnosti in obljubami o dodatnem financiranju policije, izboljšavah opreme, zagotavljanju boljših delovnih razmer policistom. Kritična pripomba enega izmed raziskovalcev policije je bila ta, da so »policijski raziskovalci« dokazali, da vsi izumi ameriškega družbenega nadzorstva, predvsem pa v zvezi s policijsko dejavnostjo, delujejo. Američani so te ideje tudi izvažali po svetu in pogosto se je zgodilo, da v drugih okoljih niso delovale iz različnih razlogov. Zanimivo je, da v ZDA uporabljajo t.i. sistem »three strikes and you are out«, ničelno prizanesljivost pri policijskem delu, in še številne druge represivne metode in taktike usmerjene policijske dejavnosti. Problem pa se je pojavil takoj, ko je nastala ekonomska kriza in je zmanjkovalo denarja za razvoj policijske dejavnosti in eksperimentiranje.

Zadnji problem, ki je bil predstavljen v okviru elitnih razprav, je bila povezanost med zastraševanjem, ekonomijo in trgovino droge. Na trg droge je mogoče gledati s perspektive policije (moralistično-legalističen pogled) ali s čisto ekonomskega zornega kota. Ekonomske razlage poudarjajo povpraševanje in

ponudbo, pri čemer so bile na konferenci v ospredju kritične interpretacije o povpraševanju po drogi, v resničnosti pa je slika drugačna. Poudarja se ideja o vojni proti ZDA s pomočjo droge, kar ima za posledico številne zakone, ki zahtevajo strog odziv družbe zoper storilce kaznivih dejanj, kar pomeni spremembo strukture obsojencev v ameriških zaporih v zadnjih dvajsetih letih. Razpravljavci so poudarili potrebo po reformi kaznovalne politike ZDA in temeljitem razmisleku o vlogi in pomenu kriminologije na ustvarjanje politik, izvajanje politik ter kritičnem glasu kriminologov pri obravnavi družbenih problemov. Čeprav je bilo zamišljeno, da se na konferenci predstavi vrhunec ameriškega kriminološkega raziskovanja, so raziskovalci dvomili o učinkih svojega dela, predvsem pa o vlogi in vplivu kriminologije na družbene spremembe in razumno odzivanje na kriminaliteto.

Torej, nič posebno novega. Novi časi, stare dileme in ameriški kontekst.

Na konferenci je bilo tudi nekaj udeležencev iz Evrope. Zelo zanimiva je bila predstavitev knjige *Public Criminology?*, ki sta jo napisala Ian Loader in Richard Sparks iz Velike Britanije. V knjigi predstavljata probleme današnje kriminologije v Evropi, predvsem pa v Veliki Britaniji, ki je poleg ZDA kriminološka velesila z vse manjšim vplivom na ustvarjanje politik. Na konferenci sem tudi sam predstavil prispevek o viktimizaciji, strahu pred kriminaliteto ter zaupanju do policije in sodstva v glavnih mestih nekdanjih jugoslovanskih republik. Študija, ki smo jo iz-

vedli spomladi 2009, je pokazala, da oškodovanci kaznivih dejanj in tisti, ki se počutijo bolj ogrožene, manj zaupajo policiji in sodstvu. Poleg tega je pomembna ugotovitev študije, da ni posebnih dvomov o zakonitosti, imajo pa sodelujoči v raziskavi, ki so bili že viktimizirani, pomisleke o legitimnosti (poštenosti) delovanja policije in sodstva ter spoštovanja njihovih potreb, pri čemer so jim bolj pomagale njihove socialne mreže (socialni kapital) kakor pa formalno družbeno nadzorstvo. Zanimiva ugotovitev te študije je, da glede percepcije legitimnosti policije in sodstva obstajajo manjše razlike med glavnimi mesti.

Udeležba na konferenci Ameriškega kriminološkega združenja je vedno izjemna izkušnja, saj že sama konferenca kaže na kompleksnost in raznolikost kriminološkega raziskovanja in razprav. Letošnjo konferenco sem doživel (predvsem plenarni del) kot nostalgijo po časih, ko je bilo več denarja za raziskovanje in so se kriminologi bolj upoštevali pri kreiranju različnih politik.

Vir: Rosenfeld, R., Quinet, K., Garcia, C. (ur). (2010). **Contemporary Issues in Criminological Theory and Research – The Role of Social Institutions – Papers from the American Society of Criminology 2010 Conference.** Belmont: Wadsworth.

Gorazd Meško

Prva letna konferenca srbskega viktimološkega društva - pravice žrtev in EU: izzivi zagotavljanja pomoči žrtvam

(Prava žrtava i EU: izazovi pružanja pomoći žrtvama, Beograd, 11. – 12. november 2010)

Viktimološko društvo Srbije je 11. in 12. novembra 2010 v beograjskem hotelu Palace gostilo prvo konferenco, ki naj bi v prihodnjih letih postala tradicionalna. Organizatorji so tematski okvir tega prelomnega posveta namenili pravicam žrtev kaznivih dejanj v kazenskem postopku in nekaterim širšim viktimološkim temam. Konferenco so z nagovori zbranega avditorija odprli eminentni gostje – predsednik Viktimološkega društva Srbije prof. dr. Slobodan Savić, državna sekretarka na srbskem ministrstvu za pravosodje Gordana Pualić, državna sekretarka na srbskem ministrstvu za delo in socialno politiko ter predsednica Sveta Vlade Republike Srbije za enakopravnost spolov Snežana Lakićević, srbski pooblaščenec za dostop do informacij javnega značaja Rodoljub Šabić ter direktorica Viktimološkega društva Srbije prof. dr. Vesna Nikolić-Ristanović, ki ji sicer gre največji del zaslug za idejo in organi-

zacija novembrskega dogodka. Navzoča sva bila tudi sodelavca Inštituta za kriminologijo – podpisani in dr. Mitja Muršič. V nadaljevanju podajam ključne poudarke nastopov nekaterih referentov, ob čemer bom (zaradi prostorske omejenosti) izpustil tiste prispevke, ki so se v prvi vrsti dotikali razmer oz. ureditev v posameznih državah (primarno in razumljivo Srbije).

V okviru plenarne sekcije *Pravice žrtev in EU (Prava žrtava i EU)* je **dr. Antony Pemberton** z Mednarodnega viktimološkega inštituta INTERVICT na Univerzi v Tilburgu opomnil, da je Evropska unija v letu 2001 sprejela Okvirni sklep o položaju žrtev v kazenskem postopku. Ta prelomni dokument v razvoju pravic žrtev je hkrati prvi področni pravno zavezujoč mednarodni instrument. Sedemindvajset držav članic EU naj bi bilo z njegovo implementacijo dolžnih zagotavljati dokaj

širok korpus pravic žrtvam kaznivih dejanj. Toda evalvacije o uporabi Okvirnega sklepa, ki jih je EU opravila v letih 2004 in 2008, ter nedavni projekt »Žrtve v Evropi«, ki sta ga v letih 2008 in 2009 izvedla portugalsko viktimološko združenje APAV in nizozemski INTERVICT (s skromnim slovenskim doprinosom v podobi spodaj podpisanega), kažejo, da na področju implementacije po Evrope o(b)staja kar precejšnje sivo oz. temno polje. Avtor je opozoril, da v optiki dejanskega (ne)izboljšanja položaja žrtv kaznivih dejanj v kazenskem postopku učinki Okvirnega sklepa niso kvalitativno drugačni (boljši) v primerjavi s predhodnimi, pravno neobvezujočimi mednarodnimi akti (t. i. mehkim pravom), npr. Deklaracijo ZN ali priporočili Sveta Evrope iz 80. let prejšnjega stoletja. Med posameznimi državami članicami sicer obstajajo zaznavne razlike, v povprečju pa varovanje pravic oškodovancev vendarle ostaja na nizkem nivoju. Ustvarja se vtis, da je zagotavljanje pravic žrtvam v veliki meri odvisno od spremljajočih stroškov posameznih ukrepov, ki so (pre) pogosto dojeti oz. ocenjeni kot vsebinsko konfliktni z drugimi »interesi« kazenskopravnega sistema in nacionalnih organizacij, (bolj ali manj »iskreno«) zavzemajočih se za pravice žrtv. **Dr. Magnus Lindgren** iz organizacije »Varna Švedska« in švedskega Ombudsmana za žrtve kriminalitete je uvodoma poudaril, da v zadnjih desetletjih žrtve kriminala čedalje bolj vstopajo v interesno polje Evropske unije, kar je deloma rezultat prizadevanj ženskih gibanj (pre)usmeriti pozornost k problemu moškega nasilja nad ženskami. Uresničene so bile številne iniciative in reforme z namenom izboljšati oporo, zaščito in pomoč žrtvam, npr. uzakoniti povračilo škode za utrpjene (fizične ali psihične) poškodbe, zagotavljati brezplačno pravno svetovanje itn. Istočasno postaja skrb za žrtve pomemben del policijskega dela. Na Švedskem je Nacionalni policijski odbor oblikoval model udejstvovanja pri nudenju pomoči žrtvam na lokalnih ravneh. Eden od poudarkov modela je nujnost, da so vsi pripadniki policije dobro izobraženi na področju tipičnih reakcij in »potreb« žrtv kaznivih dejanj, znotraj organizacije pa mora obstajati jasna in razvidna (raz)delitev pristojnosti in odgovornosti. Policija mora oblikovati postopke, skozi katere se oškodovancem zagotavlja ustrezno, natančno in kontinuirano informiranje o poteku njihove zadeve. Nadalje morata na splošnejši ravni nepretrgoma potekati dve policijski dejavnosti – kontinuirano ocenjevanje aktualnih in potencialnih tveganj in groženj žrtvam kaznivih dejanj ter aktivno upravljanje kriminalistične preiskave, ki naj omogoči, da oškodovanci dobijo, kar jim »pripada«. Referent je vendarle opozoril, da je ta »ideal(istič)ni« model težko prevesti v praktično dejavnost. Enega od razlogov vidi v sedanjih miselnosti, tj. v »tradicionalni« reaktivni usmerjenosti policijskega dela, ki si ne da dosti opraviti s proaktivno prevencijo kriminalitete. Nadaljnji razlog je pragmatičen – že tako preobremenjena institucija, kot je policija, le s težavami prevzema nove, dodatne naloge; če že, pa se uslužbenci raje lotevajo

organizacije začasnih kampanj kakor pa koncipiranja strukturnih projektov, namenjenih doseganju trajnih sprememb v načinih in metodologiji dela. »Breme« tovrstnih dolžnosti je v praksi pogosto delegirano enemu ali nekoliko policistom, ki jih problematika zanima tudi sicer. Namestnica varuha državljanov Republike Srbije za spolno enakopravnost in pravice invalidnih oseb, **prof. dr. Zorica Mršević**, je v svojem prispevku izhajala iz (sicer opredmetene) teze, da je nasilje v tolikšni meri močno in nekaznovano, kolikor šibka je država in kolikor neučinkovite so njene institucije. Avtorica je predstavila dve zadevi Evropskega sodišča za človekove pravice iz leta 2009 (Tomašić proti Hrvaški in Opuz proti Turčiji) s področja nasilja v družini s smrtnim izidom, ki sta se iztekli v obsodbo omenjenih držav. Sodišče se je v obeh primerih postavilo na stališče, da je država odgovorna, če pristojni organi ne izvedejo ustreznih postopkov, tj. ne zagotovijo ustreznih zaščitnih ukrepov za (potencialne) žrtve nasilja. Z drugimi besedami – države so odgovorne, kadar si ne prizadevajo z dolžno skrbnostjo preprečevati nasilja nad družinskimi člani, kakor tudi, kadar primerov ne raziščejo, preganjajo in kaznujejo storilcev. Sodišče nadalje nedvoumno ocenjuje, da morajo odgovorne institucije delovati proaktivno, takoj ko so seznanjene s konkretno problematično družinsko situacijo. Pomenljiva je dikcija, po kateri je nemoč države, da učinkovito prepreči spolno pogojeno nasilje, oblika prepovedane diskriminacije žensk.

V sklopu plenarne sekcije *Žrtve kršitev človekovih pravic, mednarodno pravo in EU (Žrtve kršenja ljudskih prava, mednarodno pravo i EU)* je namestnik srbskega varuha oseb, ki jim je odvzeta prostost, **Miloš Janković**, opozoril, da v omenjeno kategorijo »tradicionalno« uvrščamo obsojence na prestajanju kazni zapora in pridržane ter priprte osebe, hkrati pa pozabljamo na posameznike, ki so zavoljo zdravstvenih, materialnih in drugih okoliščin zadržani v zdravstvenih, socialnih in podobnih ustanovah. Ne glede na dejstvo odvzema prostosti tem osebam pripadajo nekatere neodtujljive pravice in svoboščine, ki jim niso oz. jim ne morejo (smejo) biti odvzete. Ne oziraje se na njihovo domnev(a)no ali ugotovljeno krivdo, bolezen, stopnjo invalidnosti ali katero drugo osebno okoliščino, je država denimo dolžna spoštovati in zavarovati njihovo integriteto in dostojanstvo, še posebej zaradi narave vzpostavljenega hierarhičnega (oblastnega) razmerja v t. i. totalnih institucijah. Z namenom preprečevanja mučenja oseb, ki jim je bila odvzeta prostost, kot primarnih (najpogostejših) žrtv torture, je bilo sklenjenih nekaj mednarodnih dogovorov. Med njimi so najpomembnejši Konvencija ZN proti mučenju in drugim nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju iz leta 1984 ter Opcijski protokol h konvenciji iz leta 2002, Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja iz leta 1987 ter dva protokola h konvenciji iz leta 1993. Kljub ratifikacijam teh in sorodnih mednarodnih aktov kaže izpostaviti

širok spekter okoliščin, ki (so)ustvarjajo viktimiziranost zadevne populacije – neprimerni pogoji policijskega pridržanja, pomanjkanje ustreznih kapacitet in prenaseljenost ustanov, slabo postopanje uslužbencev, higiena in prehrana, zdravstveno (ne)varstvo zaprtih oseb, pomanjkljiva pravna ureditev itn. **Doc. dr. Nina Peršak** s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru se je posvetila viktimološki problematiki z vidika evropskega kazenskega prava. V svojem prispevku je avtorica povzela sklep madridskega seminarja Sveta Evropske unije, v skladu s katerim naj bi žrtev postala »središče zanimanja evropskega prava«. Gre za zaključek, soroden (kriminalitetno)političnim stališčem Sveta iz oktobra 2009, kakor tudi okvirom Stockholmskega programa. Zakonodaja EU sicer že vsebuje akte, usmerjene k zaščiti oškodovancev, denimo Okvirni sklep 2001/220/JAI o položaju žrtev v kazenskem postopku in Direktivo 2004/80/CE o povračilu škode žrtvam kriminalitete. V zadnjem obdobju pa je zaznati nadaljnje viktimološke iniciative v smeri širjenja zaščite žrtev zunaj meja držav članic EU, znane tudi kot t. i. španski projekt, ki je trenutno predmet razprav v Evropskem parlamentu, Svetu in Evropski komisiji.

Na tematski sekciji *Žrtve različnih oblik viktimizacij (Žrtve različnih oblik viktimizacije)* so **doc. dr. Saša Mijalković**, **doc. dr. Darko Marinković** in **doc. dr. Goran Bošković** z beograjske Kriminalistično-policijske akademije predstavili referat na temo institucionalnega obravnavanja žrtev trgovine z ljudmi. Ta pojav uvrščamo v kategorijo najtežjih zločinov zoper svobodo, življenje, telo in zdravje človeka. Žrtve, ki jim je pogosto povzročena težka fizična in mentalna škoda, so nedvomno upravičene do varstva, pomoči in podpore. Na drugem bregu se trgovci z belim blagom dokaj uspešno izogibajo mehanizmom formalnega družbenega nadzorstva, v primerih policijske obravnave pa praviloma skušajo ustvariti vtis, da se ukvarjajo z legalno dejavnostjo oz. (v »najslabšem« primeru) da gre za prostitucijo ali nezakonite migracije. Situacijo dodatno otežuje dejstvo, da se mnogi ilegalni priseljenci označijo za žrtve trgovine z ljudmi (t. i. lažne žrtve), saj se skušajo izogniti preganjanju zaradi ilegalnega bivanjskega statusa, odvzemu socialne pomoči ali drugih privilegijev itn. Avtorji so se zavzeli za usposabljanje kriminalistov, da pravočasno in učinkovito prepoznajo pojav trgovine z ljudmi, žrtve in storilce tega kaznivega dejanja, kakor tudi z namenom, da postopajo pravilno, tj. sledijo »najboljšemu interesu žrtve«. **Dr. Srđan Žikić**, **prof. dr. Jane Paunković** in **doc. dr. Vesna Baltezarević** s Fakultete za menedžment iz Zaječarja oz. Fakultete za kulturo in medije Univerze Megatrend so spregovorili o mobingu oz. psihičnem nasilju¹ na delovnem mestu. Sodobna (kapitalistična) družbena struktura predpostavlja veliko konkurentnost na trgu

(dela) in pogoste organizacijske spremembe na tem področju. Nenehne transformacije so številne in raznovrstne, njihova skupna značilnost pa so posledice pri zaposlenih in njihovih medosebnih razmerjih. Poslabšanje splošnega vzdušja na delovnem mestu in v medosebnih odnosih v veliki meri prispeva k ustvarjanju konfliktov, ki morejo sčasoma prerasti v t. i. mobing. Procese privatizacije in restrukturiranja podjetij v tranzicijskih² državah spremlja nujnost odpuščanja zaposlenih, mobing pa je v tem kontekstu priročno sredstvo prisilje(va)nja ljudi, da »sami« zapustijo delovno mesto. Eden od razlogov, zaradi katerih se v zadnjih letih intenzivneje govori o mobingu, je spoznanje multinacionalnih korporacij, da ta pojav ni zgolj problem žrtve, saj vodi v potencialno veliko ekonomsko škodo, npr. v pogoste odsotnosti z dela, zamenjave delovnega mesta, predčasne upokojitve itn. Pojav mobinga po mnenju avtorjev implicira destruktivni konflikt, ki je povezan z medosebno antipatijo, s čustvi zavisti in sovraštva, posledice za posameznika pa so pogosto skrajno negativne, celo dramatične. Na opredelitveni ravni gre za specifično patološko obnašanje na delovnem mestu, tj. psihično zlorabljanje s strani ene ali več oseb, ki traja daljše časovno obdobje, z namenom ogroziti človekovo dostojanstvo in integriteto žrtev. Slednje so zavoljo stalnih agresivnih³ napadov neprenehoma v stresu, kar vodi v kopičenje negativnih emocij⁴ in nastanek različnih psihičnih ter (psiho)somatskih obolenj. Dejavniki na ravni organizacije, ki verjetneje ustvarjajo pogoje za mobing (v obliki bolj ali manj subtilnih aktivnosti, kot so osebni napadi, motenje socialnih stikov, neustrezna komunikacija, širjenje neresnic o posamezniku...), so denimo nezadostna in neetično usmerjena organizacijska kultura, avtoritativni⁵ slog vodenja, neustrezno načrtovane organizacijske spremembe, kultura karierizma in stroga hierarhična struktura, tlačjenje oz. odsotnost razreševanja konfliktov itn. **Prof. dr. Oliverja Bačanovića** in **Natašo Jovanovo** s Fakultete za varnostne vede Univerze v Skopju je nasilnost na vseh področjih vsakdanjega življenja spodbudila k preučevanju etiologije, fenomenologije, prepoznavanja in odzivanja na nasilje med otroki v šolskem okolju.⁶ Medtem

¹ Fenomen psihičnega nasilja je sicer mogoče problematizirati že na izhodiščni ravni.

² Pojem tranzicije lahko razumemo v kontekstu t. i. postmodernizacije ali pa v (kajpak neločljivo povezani) optiki socialistično-kapitalističnih družbenih transformacij.

³ Opozoriti velja na kvalitativno razlikovanje pojavov destruktivnosti in agresivnosti v psihologiji in psihoterapiji, ki se ga referenti ne poslužujejo.

⁴ Dikcijo »negativnosti« emocij bi bilo ustrezneje nadomestiti s kategorijo neprijetnosti.

⁵ Razlikovati bi kazalo med avtoritarnim in avtoritativnim načinom vodenja, ob čemer se slednji ne zdi problematičen.

⁶ Na tem mestu kontekstualni opomnik na nedavno zaključeno raziskavo Inštituta za kriminologijo o upoštevanju čustev pri soočanju z nasiljem v šoli.

ko del javnosti meni, da so tovrstni pojavi normalen del otroštva oz. odraščanja, so posledice določenih oblik in intenzivnosti nasilja za žrtev lahko dolgotrajno zaznamujoče, nasilni protagonisti pa pogosto tudi v odraslosti nadaljujejo z neprirodnim ravnanjem. Avtorja sta poudarila nujnost uvajanja različnih preventivnih programov za soočanje z nasiljem v šoli. **Mag. Danica Vasiljevič-Prodanovič** s Fakultete za specialno edukacijo in rehabilitacijo Univerze v Beogradu pa se je nadrobneje posvetila položaju žrtve v kazenskem postopku. Njena »tradicionalna« vloga je najpogosteje vezana na prijavo domnevnega kaznivega dejanja, sodelovanje s policijo in tožilstvom, pričanje na sodišču, uveljavljanje premoženjsko-pravnega zahtevka, morebitni (subsidiarni) prevzem kazenskega pregona... Sodobne kazenske zakonodaje na načelni ravni v vse večji meri ščitijo pravice in interese oškodovanca, denimo z udeležbo v postopkih obnavljanja pravičnosti, pogajanjih s prestopnikom pred ali po izrečenih kazenskih sankcijah, sprejemu opravičila oz. drugih oblik povračila škode itn. Avtorica je opozorila na model kazenskega postopka uglednega britanskega (kazensko)pravnega teoretika in filozofa Antonyja Duffa, ki ustvarja »sceno«, v kateri žrtev ne igra zgolj epizodne vloge. Duff zagovarja omogočanje priložnosti, da oškodovanec in prestopnik aktivno sodelujeta v razpravi v postopku odmere kazni (*sentencing discussion*), model pa združuje elemente teorije komunikacije z razpoznavnim restorativnim oz. mediacijskim pridihom. Po stališču avtorice gre za napredno idejo, katere osvetljevanje pomeni zanimiv izziv za teorijo in prakso kazenskega (procesnega) prava.

Tridnevni obisk Beograda so zaznamovali mnogi prijetni, tudi ganljivi trenutki. Nenavadno toplo jesensko vreme je ozaljšalo pohajkovanje po osrednjih znamenitih lokacijah strogega mestnega jedra (za kaj več je zmanjkalo časa). Nepozabna sta bila večera na Skadarliji, podkrepljena s tradicionalno kulinariko in avtohtono pesmijo. V »duhu« konference pa niso umanjale niti viktimizacijske izkušnje, začenši z varnostno precej »sumljivim« poletom v ropotajoči škatli srbskega letalskega prevoznika. Nedolžno naivnost prišlekov je (roko na srce, s kančkom najine privolitve) izkoristil brezzobi taksist, ki je za pot od letališča do hotela zaslužil več kot 30 € in se proslavil s podajanjem nekaterih zanimivih pogledov na partnerske odnose ter s precej vratolomno vožnjo. Podobno naivno sem se podpisani znašel v neprijetni situaciji z romsko družino ob belem dnevu sredi natrpne Knez Mihajlove. Velikodušno denarno »posojilo« materi z dvema otrokoma ni zadoščalo niti v sanjah, dobesednemu fizičnemu napadu pa sem se uspel izogniti šele s pobegom s kraja dogajanja. Vrhunec viktimiziranosti sva z dragim sotrpinom utrpela v dokaj »dvomljivem« ozračju prve beograjske noči, ko sva (ponovno zaradi »pristne« slovenske, a bojda dostojne naivnosti) ostala brez trimestnega evrskega zneska. Kako se torej izogniti dandanes na vsakem koraku možnim viktimizacijam? Eden

od odgovorov, ki me prepriča, četudi sproža kopico vprašanj; še danes, tri mesece zatem – v ljubečih rjavih očeh ob vrnitvi na letališče Jožeta Pučnika...

Saša Kmet